

★

DORIN JACOTĂ

**MĂRTURII STRAINE DESPRE REALITĂȚI
ISTORICO-GEOGRAFICE DIN VILCEA
ÎN SEC. II-XVI**

★

În timpurile mai îndepărtate de noi, călătorul era cel care, fie prin natura profesiei sale — sol, agent comercial, personaj diplomatic — fie prin cea a unor atribuții de moment, trebuia să străbată teritoriul mai mult sau mai puțin întins și care își nota etapele drumului străbătut, observații geografice, sociale și politice. În alte situații, așa cum vom mai avea ocazia să subliniem, aceștia erau simpli drumeți, nu arători militari, culegători pur întâmplători de impresii. Abia mai târziu, foarte aproape de secolul nostru călătoria va deveni un scop în sine, un prilej de delectare spirituală. Datorită caracterului primei epoci, vom întâlni notații mai mult fugăre în acest răstimp, nu lipsite de interes uneori, dar vizând un scop foarte precis: acela de a informa anumici beneficiari despre cutare sau cutare realitate.

Primele atestări documentare străine privind zona vilceană sunt destul de tîrziu, ele referindu-se în special la rîul Olt și la rolul său strategic. Ceva mai veche este nota lui Ptolemeu (sec. al II-lea e.n.) din *Indreptar geografic*, lucrare în care sunt calculate longitudinea și latitudinea a 8 000 de localități, inspirat pentru regiunile nordice după Marinus din Tir. Vorbind despre cursul Istrului (Dunării) ca hotar al Daciei, notează despre Olt: „cotitura spre vârsarea rîului Aluta, care porneste de la miazănoapte și curge prin Dacia [are gradele] $50^{\circ}15'$ — $44^{\circ}44'$ “.

Informații prețioase referitoare la castrele daco-române și române de pe Valea Oltului, în sec. II—III ne prezintă „Tabula Peutingeriana“, singura hartă stradală a imperiului roman, păstrată peste timp. Informații cu caracter topografic asupra localizării castrelor de la Romula, Rusidava, Pons Aluti, Buridava, Costra Trajană, Arutela, Pons Vetus și Caput Sternarum completează șirile pe care le avem din această perioadă*.

La începutul evului mediu românesc întâlnim o nouă menționare a Oltului. În 1358, în drum de la Ierusalim, trec prin Tara Românească, Transilvania și Ungaria doi pelerini germani, Peter Sparmă și Ulrich von Tennstädt. Din păcate aceștia notează numai principalele etape ale dru-

* Nu intrăm în amănunte, întrucât harta este prezentată de studiul prof. D. Tudor, pe care l-am consultat în manuscris.

mului de întoarcere, spunând (printre altele) că „de la Brașov am plecat în Transilvania peste o apă care se numește Olt...”. După cîte se vede, este vorba doar de Oltul ardelean¹.

Itinerarul de la Bruges (cca 1380—1390) cuprinzind principalele drumeuri de pelerinaj din Europa, indică și un drum care duce la Constantinopol, trecind prin Transilvania și Țara Românească. Între Sibiu și Argeș se află menționată localitatea BERBOM, care ar fi o corupere a lui Birbaum. Unii comentatori văd în toponimicul Birbaum localitatea Perișani din jud. Vilcea, drumul indicat fiind varianta Sibiu-Perișani-Valea Băișului-Valea Topologului-Valea Argeșului².

Spre sfîrșitul secolului al XIV-lea are loc bătălia de la Nicopole care se termină cu victoria turcilor și punerea pe fugă a armatelor asediatoare. Printre oștenii atacanților se află și Peter von Rez care, impresionat de dezastrul armatelor creștine și de proasta primire din partea localnicilor în drumul spre casă, compune o povestire rimată a întimplărilor. După ce lupta este pierdută, asediatorii trec prin Țara Românească și Transilvania, îndreptindu-se spre apusul Europei, prin 1396. Iată impresile lui Rez în timpul călătoriei pe meleagurile vilcene: „Cind am ajuns la ei în strîmtoare (valea Oltului — n.n.) ne-au luat tot ce aveam și ne-au lăsat goi așa cum ne-am născut... Sufla vîntului și ploua cumplit și a trebuit să trecem prin vad o apă mare, și mulți oameni s-au înecat atunci. Ei (locuitorii — n.n.) dărjmau înaintea noastră punțile, a trebuit să alergăm cu totii razna prin munți înalți și pe niște poteci rele, prin codri mari și printre oameni crunji...”

„Nu aveam nici carne, nici pâine și nici un alt mijloc de trai. Se murea de foame și de frig. Și aceasta s-a întâmplat cu adevărat. Noi mîncam măcriș și mușchi de munte. Din umbările (plante din familia umbelliferelor — mărarul, păstravul, cuciula etc. — n.n.) storceam prea puțină hrana cu care trebuia să ne potolim foamea. Ungurii cu bărbi lungi infuleau varza din grădini. A fost mult mai greu decât aș putea povesti. A durat mai bine de șapte zile. O Doamne, cît de sclite ne-au fost puterile! Cetatea Lotrului se află pe un hotar, și Piatolmezei (neidentificat — n.n.) lîngă un turn roșu. Apoi am ajuns la Sibiu în Transilvania, la creștini”³.

Ce i-a putut determina pe localnici să se poarte în felul descris cu niște oșteni străini care s-au ridicat împotriva semilunii? Trei sunt explicațiile. Prima: Mircea cel Bătrîn stăpinea în acea epocă numai o parte din teritoriul său, restul fiind sub autoritatea lui Vlad, sprijinit de turci. A doua: o armată în retragere și în debandadă reprezentă un real pericol pentru locuitorii teritoriilor prin care trece, ea recurgind la jafuri și la acte de violență pentru a putea trăi. Mai mult, din ultima parte a citatului constatăm cu usurință că „crucații” li considerau pe români ortodocși mai apropiati de pagini decât de creștini și nu este greu de presupus că și se purtau ca atare. (Sau să fie această apreciere o urmare a celor întimplăte și întimpinate pe valea Oltului?). A treia: locuitorii ținuturilor muntoase sunt, datorită singurătății și sălbăticiei imprejurimilor, foarte suspicioși și temători. Pentru a preveni un atac nu este de mi-

1. *** Călători străini despre țările române, vol. I, București, 1966, p. 20.

2. Idem, p. 24.

3. Idem, p. 35.

rare deci că nu preferat să atace ei primii. Corelind aceste explicații nu putem da dreptate lui Petru von Rez. Locuincii s-au apărat și și-au apărat bunurile și atât tot!

Aflată la intrarea Oltului în munți, cetatea Turnu Roșu, cu toate că nu se inscrie perimetrelui care ne interesează, va fi amintită, numele ei fiind foarte des legat de cel al Oltului vilcean. Într-o descriere anonimă a Moldovei (cca 1528) autorul, în slujba regelui Ferdinand de Habsburg, vorbind de posibilitățile pe care le-ar avea turcii de a trece în Transilvania, spune: „Din Valahia Mare udică transalpină turcii sint siliți să pătrundă cu mare greutate pe la Turnu Roșu, care este așezat la poalele Carpaților aproape de Dunăre (nu chiar așa aproape — n.n.), cu o fortăreață sau o cetățule foarte bine întărâtă și înconjurată de munți înalti și trecind pe o cale așa de îngustă și stâncosă, încit nici măcar un singur cal mergind cu grijă nu poate trece ușoară”. Calea îngustă și stâncosă despre care vorbește autorul anonim este fie drumul de la Vilcea, pe valea Oltului spre Sibiu, fie de la Argeș pe valea Topologului și prin Perișani, tot spre Sibiu.

Cu aproximativ același cuvinte este caracterizată valea Oltului vilcean de către Iohann Honter în *Chorographia Transilvaniae...* (cca 1545, tipărită în 1550 la Viena): „Apoi rîul Olt nu este puțin vestit printre celelalte rîuri ale acestei țări... curgând... spre Sibiu pînă aproape de Turnu Roșu, unde sibienii fac de strajă ca să nu fie atacați pe neașteptate, trece prin văi înguste și prăvălite în Țara Românească unde se spune că poartă aur, și se varsă în Dunăre nu mult mai sus de Nicopole. Iar acest turn e la o depărtare de două mile de Sibiu, și pe aici este poarta de intrare a turcilor în Transilvania pe niște căi nespuse de strîmte și înguste”⁴.

Pămîntul țării noastre a constituit veacuri de-a rîndul bazinul de materie primă, de unde se extrăgea aurul și, mai ales, sarea. Sarea se exploata atât în Transilvania cât și în Țara Românească, sub formă de „bolovani de luntre” și „bolovani de căruță”, unități de măsură diferite de la o exploatare la alta.

După infringerea lui Zapolya la Tokay (27 septembrie 1527), Ferdinand de Habsburg se impune în Transilvania pînă la jumătatea lui 1529. În această perioadă de aproape 2 ani se instalează la „cămările de sare” din Transilvania reprezentanții casei comerciale Fugger al cărei trimis va înainta în 1528 un raport amănunțit asupra condițiilor de lucru din ocne și propunerii de îmbunătățire a organizării exploatarii. Raportul, foarte bine documentat, prezintă și conjunctura economică a vecinilor, în special a românilor de pe Olt:

„Voievodul Țării Românești (Radu de la Afumați — n.n.) are și el în țara sa sare, la 6 mile depărtare de Turnu Roșu în localitatea numită Retz. Sarea nu este atât de bună ca cea din Transilvania... Românii cumpără bucuros sareau din Transilvania, dar vinzarea ei nu este liberă. El o duc în Turcia „last man nicht durch ein 40 gîst”. Peter Haller mă înștiințează că românilii aduc din nou piper din Turcia”⁵.

4. Idem, p. 193.

5. Idem, p. 216.

6. cf. Raportul despre situația Transilvaniei, 1556 martie 18, apud Călători străini, vol. II, București, 1970, pp. 11—86.

Comentatorii textului sint unanim de acord ca RETZ este o deformare a numelui mănăstirii Titireci din apropierea Ocnelor Mari și a Ocniței, salinele lui Radu de la Afumați fiind aici localizate.

Sarea scoasă de la Ocnele Mari sau de la Ocnița, la fel ca și alte mărfurii, era transportată pe Olt la vale, astă cum notează Antonio Possevino, emisar papal care a stat o lună și jumătate în Transilvania, în 1583 : „De aici (Turnu Roșu — n.n.) [Oltul] coboară printr-o vale strâmtă având pe amindouă părțile munți foarte înalte, în Țara Românească, numită Transalpina, apoi nu prea departe de Nicopole se varsă în Istru sau Dunăre, cum vrem să-l spunem. Acel râu poartă pe apele sale un fel de plute mai curind decât luntre, cu ajutorul căror se transportă din țară sareau sau alte lucruri”⁷.

Majoritatea celor care au amintit despre Olt și cetatea întărătită de la Turnu Roșu au privit aspectul militar, strategic al acestei cetăți. Abia în 1532, într-un raport al lui Georg Werner, Turnu Roșu este notat alături de Brașov, ca Varmă între Țara Românească și Transilvania :

„...Alte asemenea posturi filiale în Transilvania în care să trebuiască să șadă întotdeauna cu reședință slujbași [ai vămilii] nu mai au, în afară doar de unul care este ținut de Brașov în cetatea Brașov, așezat în strâmtorile munților prin care se vine din Transilvania și de altul care e ținut de Sibiu la Turnu Roșu... [așezat tot] în strâmtorile acestor munți. Aceast [turn] cu puțini ani în urmă a fost săzuit în mare parte de năvela și puterea apelor (în 1533 — n.n.). În aceste locuri se obisnuiește să se dea și să se primească țidule vamale pentru mărfurile care se aduc la Brașov sau Sibiu, căci prin aceste două locuri de intrare trebuie să vină toți cei care au drum din Țara Românească în Transilvania”⁸.

Rimnicu Vilcea, cu toată situația sa favorabilă, în drumul călătorilor spre și din Transilvania, apare foarte tîrziu în notele străinilor : în 1581, într-un raport al călugărului franciscan Jeronim Arsegno, devenit mai tîrziu vicar general al episcopului catolic din Moldova. Informația despre Rimnic nu este de la prima sură, ea fiind preluată de la călugărul Celestin Venetianul care prezintă situația bisericilor româno-catolice din Țara Românească : „Rimnic, la trei zile de drum de Tîrgoviște, are 20 de case de catolici, 180 de suflete ; se declară catolici români, dar au un preot luteran, neavind unul catolic ; oameni simpli ca mai sus”⁹. Înainte de Rimnic se dau informații despre Tîrgoviște și Cimpulung, prin „oameni simpli” trebuind să înțelegem mici meșteșuguri și târani.

Oprindu-ne aici, vom observa că notațiile — mai lungi sau fugare — aruncă o anumită lumină asupra unor realități vilcene. Provenite de la autori cu diferite preocupări, așa cum am menționat la început este normal ca ele să nu albă unitate și uneori să fie pur subiective. Informațiile asupra meleagurilor vilcene se vor imbogăti în secolele următoare, vor deveni constante și se vor obiectiva.

7. *** Călători străini..., vol. II, p. 543.

8. Idem, pp. 633—635.

9. Idem, p. 310.

TÉMOIGNAGES ÉTRANGERS SUR LES
RÉALITÉS HISTORICO-GÉOGRAPHIQUES
DU DISTRICT VILCEA DANS L'INTERVALLE
COMPRIS ENTRE LES IIe ET XVIe SIÈCLES

RESUMÉ

Des voyageurs étrangers, qui par la nature même de leur profession étaient messagers, agents d'affaires, personnages diplomatiques ou qui avaient des fonctions d'autre nature, de passage par Vilcea, ont laissé des informations sur les hommes, les actes, les lieux qu'ils en vus.

Ce sont des informations précieuses pour la connaissance de l'histoire de notre district.